

Psichologė Edita Radzevičiūtė

Vaikų gėdinimas

Susitinka kelios mamos su vaikais kavos atsigerti. Viena pavėlavusi į susitikimą mama čia pat prie visų sako: „Mano didysis šryt išvertė visą lėkštę košės ant švarių rūbų, tai va kada tik atėjom.“ Minimas didysis susigūžė išgirdęs mamos žodžius ir jo veidą perkreipė kažkoks nesuvokiamas vidinis skausmas. Vėliau bežaisdamas su kitais vaikais jis stipriai pastūmė ir užgavo draugą, o mamai jį už tai barant, berniukas įžūliai žvelgė jai į akis tarsį sakydamas „O man vistiek“. Mama skundėsi savo draugėms, koks įžūlus ir pikčiurna pasidaręs jų didysis (6m).

Mes, suaugusieji, dažnai nesusimąstom apie tai, kokius jausmus gali sukelti vaikams mūsų žodis ar veiksmas. Kaip manote, kaip jautėsi berniukas, girdėdamas mamos pasakojimą, jos draugių ir jo draugų akivaizdoje? Švelniai pavadinau pasakojimu. Tačiau realiai tai buvo priekaištas sūnui, kaltinimas ir žeminimas kitų žmonių akivaizdoje. Kaip manote, kas slypi po tuo nesuvokiamu vidiniu skausmu kurio vaikas nesuvokė, tačiau jautė?

Tai – akivaizdus vaiko gėdinimo pavyzdys ir akivaizdžios čia pat pasireiškusios gėdinimo pasekmės. Berniukas, be abejo, pasijuto pažemintas ir suniekintas, apkaltintas, atstumtas, išduotas. Mama sakė, kad jis yra kaltas dėl vėlavimo. Vaikas jautė daug susipynusių į nesuvokiamo skausmo kamuolį jausmų: gėdą dėl savo nevykėliškumo, nusivylimą dėl to, kad jis yra niekam tikęs, baimę, kad mama jo nemyli, pyktį ir neapykantą ant mamos išdavusios jo pasitikėjimą ir pažeminusios jį visų žmonių akivaizdoje. Žmogui natūralu stiprius jausmus išreikšti. Taigi didysis tuojau pat ir išreiškė savo pyktį ir neapykantą mamai, užgaudamas draugą. Mamai, kuri išduoda tave kitų žmonių akivaizdoje, nesaugu sakyti, kaip jautiesi. Jei ji nesuprato, kaip didysis jautėsi jos žeminamas, tai ji tuo labiau nesupras, kad jis pyksta. Vaikas užgaudamas savo draugą ir įžūliai žvelgdamas mamai į akis tobulai atspindėjo pačios mamos prieš tai įvykdytą egzekuciją. Ir puikiai pademonstravo iš mamos išminktą elgesio pamoką.

Vaikų gėdinimas yra laikomas emocine prievarta. Šiandiena visuomenė suvokia, jog nuolatinis vaiko žeminimas, menkinimas ir nuvertinimas vaiko prote formuoja nepilnavertiškus įsitikinimus apie save, jog jis yra niekam tikęs, jog jis nieko nesugeba ir negali, jog jis yra nevertas būti mylimu ir gerbiamu. Toks vaiko galvojimas apie save yra negatyvių, beviltiškų, sunkių jausmų bei sunkaus ar uždaro elgesio, kuriuo vaikas šiuos jausmus išreiškia, priežastis. Vaikas elgesiu komunikuoja savo mintis ir jausmus. Toks vaiko mąstymas gali būti didelė kliūtis mokymėsi, draugystėse, vėliau darbo paieškose, santykiuose. Taip mąstydamas vaikas yra pažeidžiamas, atveria kelius išnaudojimui, priekabiavimui, patyčioms, prievartai. Pažeidžiamas todėl, kad patyčios, prievarta ir išnaudojimas jam tampa natūralia patirtimi: jei mama ar tėtis su manim taip elgiasi, vadinasi ir kiti su manim taip gali elgtis.

Kai gėdiname vaiką, jam siunčiame žinią, kad su juo kažkas yra ne taip. Tikriausiai, natūraliai kyla klausimas, tai kaip gi tada auklėti vaiką, jei jis nežinos, kad kažką padarė ne taip? Čia kviesčiau mus, suaugusius, pamąstyti: kaip aš norėčiau, kad artimas žmogus

pasakytų man, kad aš padariau kažką ne taip? Kaip mes jaučiamės kai suklystame? Ko mums tuomet reikia iš artimo žmogaus? Kaip mes norėtume, kad artimas žmogus su mumis elgtųsi?

Tikriausiai, mes norėtumėm supratimo, atleidimo, gailestingumo, paguodimo, pasitikėjimo, padrąsinimo, tikėjimo mumis ir mūsų galimybėmis. Dažniausiai, mes patys puikiausiai suvokiame, kad klystame ar suklydome, kad kažkas nepasisekė. O kai nesuvokiame, tikriausiai norėtume, kad artimi žmonės padėtų mums tai suvokti mūsų nesmerkdami. To paties reikia ir mūsų vaikams.

Taip, kaip mes elgiamės su savo vaikais, taip jie išmoksta elgtis su mumis ir su savimi. Nežinau, ar dar gaji tradicija reikalauti, kad vaikai į tėvus kreiptųsi „jūs“? Tikiuosi, nebe tokia gaji. Tikiuosi, jog šiandien mes daugiau suvokiame, kad nei pagarbiu kreipiniu, nei baudimu pagarbos savo atžvilgiu vaikuose neišugdysim. Vaikai mokosi mus gerbti iš to, kaip mes juos gerbiame. Gėdinimas yra nepagarba. Gėdindami negerbiame savo vaiko privatumo, saugumo bei atvirumo, mažiname pasitikėjimą mumis, gebėjimais, ignoruojame teisę klysti ir mokytis, teisę būti netobulu, kaip ir mes.

Dar keletas gėdinimo pavyzdžių. Gėdinimas yra sakymas vaikui: „Gal tu išsikraustei iš proto!“, „Kaip tu gali šitaip elgtis!“, „Elgiesi, kaip mažas leliukas“, „Pažiūrėk, kaip gražiai tavo brolis (sesuo, draugas, pusbrolis) elgiasi“, „Tu niekada neatsimeni, kur ką pasidedi“, „Tau nuolat reikia sakyt tą patį“ ir t.t. Gėdinimas gali būti išreikštas ir tėvų nutylėjimu, nusivylusia veido išraiška, durų ar daiktų trinktelėjimu, išėjimu iš kambario, akių vartymu, atodūsiu ir t.t. Fizinės bausmės taip pat yra gėdinimas ir vaiko žeminimas, nepagarba jo orumui bei emocinė ir fizinė prievarta. Tiek daug šiuo pastaruoju klausimu vyksta debatų lietuviškoje aplinkoje. Stebina tai, kad rankos kėlimas prieš suaugusį yra laikomas prievarta. Ar vaikas nėra toks pats žmogus? Ar vaikas nejaučia skausmo ir pažeminimo?.. Smurtas gimdo smurtą, nepagarba – nepagarbą.

Gėdinimas griaua vaiko pasitikėjimą savim bei savivertę. Gėdinimu vaikuose ugdome baimę būti atstumtu ir nemylimu, tai yra mes ugdome vaikuose nerimą ir nesaugumo bei nepilnavertiškumo jausmą. Vaikai turi teisę būti gerbiami, priimti ir mylimi. Vaikai turi teisę ugdyti pasitikėjimą savim ir jaustis vertingais, didžiuliais savimi.

Yra daugybė civilizuotų būdų, kaip vaikus galime auklėti ir ugdyti be gėdinimo ir smurto. Paprastai žmogiškai su jais bendraudami, paaiškindami, padrąsindami, leisdami jiems patirti savo pasirinkimų pasekmes, nubrėždami aiškias ribas, laikydami savo žodžio, rodydami pagarbos, bendravimo bei konflikto sprendimo pavyzdį suaugusių santykiuose. Vaikams nėra priešasčių netinkamai elgtis ir pykti, jei jie jaučiasi saugūs, mylimi ir priimti. Jei jie namuose patiria, kad kiekvieną sunkią situaciją bei konfliktą galima išspręsti pozityviu pokalbiu.

Labai kviečiu, kad kiekvienas perskaitęs šį straipsnį, pasiryžtumėt dar daugiau gerbti savo vaikus, o taip pat ir suaugusius, bei atsisakyti viduramžiško gėdinimo metodo. Tikiu, kad būsit nustebinti, kad toks pasiryžimas labai greit atneš šiltų rezultatų jūsų santykiuose su vaikais ir artimaisiais. Manau, kad negėdinami, o gerbiami vaikai turi žymiai mažiau pykčio savyje ir jaučiasi žymiai saugesni ir laimesni.

Taip pat vilios, kad šis straipsnis paskatins atsisakyti ir savęs pačių gėdinimo bei padrąsins pagarbą sau.